

Kyrkstallarna

Minns ni de små, grå kyrkstallarna, som en gång låg utspridda väster om Hille kyrka? De låg på ett område i nordöstra hörnet av den nuvarande stora begravningsplatsen. Rättviks kyrkstallar kan representera urtypen av dessa byggnader. Säkert skulle någon, som mycket gammal gått till vila i den jord på vilken kyrkstallarna låg, kunnat berätta om stallarnas inbördes placering, deras ungefärliga ålder samt vilken eller vilka bondgårdar de tillhörde. Det troliga är att åtminstone ett par bönder från samma byalag byggt ett gemensamt kyrkstall, men i regel hade nog varje bonde sitt eget stall i dessa hästarnas tidevarv. Stallarnas ålder varierade säkert mycket, med tanke på hur ytterst noga man var att endast bygga av kärnvirke, kan man väl räkna med att flera av dem stått där under flera sekler. Dessa gamla kyrkstallar tjänstgjorde redan under den tornlösa 1300-talskyrkans tid, men fanns kvar och fyllde sin uppgift ett 40-tal år efter den nya kyrkans tillkomst år 1862. Om de gamla kyrkstallsväggarna haft förmågan att tala, skulle de kanske berättat om hur skenet från tjärvedsblossen en gång i tiden kastat sitt sken över det mossgråa timret.

Seden att använda bloss vid ottefärderna härstammar från den tiden, då julottan började mycket tidigt, och vargafaran var en realitet. Denna sed fortsatte länge, men endast som tradition och vid sekelskiftet var den så gott som utdöd i Hille.

Omkring sekelskiftet revs de små, grå stallarna och en lång ladliknande stall byggdes parallellt med landsvägen. Denna byggnad revs dock efter några år, då den nya begravningsplatsen kom till. I samma veva uppfördes också murarna väster om landsvägen.

Kyrkstallområdet räknades säkert till kyrkbacken, som fordomdags var en viktig samlingsplats för sockenbefolkningen. På kyrkbacken avhandlades och avgjordes många för byarna och socknen väsentliga ting. Givetvis ventilerades även privata angelägenheter som t ex föräldrars planer på hjonlag mellan respektive barn. Denna viktiga uppgörelse mellan två familjer lär fordomdags kommit på tal just på kyrkbacken och man kan då också lätt tänka sig, att kyrkstallet var en lämplig plats för att diskret avhandla en så känslig sak. Man kan också säkert utgå ifrån, att respektive fäder och mödrar närmade sig problemet med stor försiktighet och med från början endast svävande antydningar. Om då parterna så småningom fann varandra i en gemensam önskan angående äktenskapsplanerna för sina barn, beseglades ofta överenskommelsen med en klunk ur "lommeflaskan". Att lommeflaskan fick följa med även till kyrkan kan ju delvis förklaras med att den tidens kyrkor saknade uppvärmningsanordningar och att predikningarna var mycket långa.

Minnet av julottefärderna på hästarnas tid manar fram en fast anknytning mellan kyrkobyggnaden och kyrkstallarna. Där var feststämning med glada

sammanträffanden släkt och vänner emellan. Hästarna tycktes även gripna av festyra.

Byvägen i Oppala. Foto: Klara Forsström

Det var frustande, gnäggande kampar utrustade med extra pinglor eller bjällror. Ett par stora "skallror" på hästmanken var inte ovanligt, men hela bjällerkransar förekom också. Man talar inte utan skäl om hästminne och på gränsen till övertygelse kan man tro, att många hästar kände igen varandra från tidigare möten på landsvägen, byvägar och skogsvägar. Som ett stöd för nämnda övertygelse kan nämnas att bland de vilda hästskriken kom ofta ett vänligt "rosslande", som faktiskt kunde tydas som en igenkännande hälsning. Till vardags hade de tyngre lass och klumpigare seldon. Åkselen var lätt och lite pråligt utstyrd med blanka spänner och lite annat bjäfs på huvudlaget. Längre tillbaka i tiden var åkselen ännu finare med grannt målade utskärningar i lokorna och sirliga konstsmiden i selkroken. Åkselen var nog då en statussymbol. Åkslädarna var stadiga don, vackert utformade av skickliga snickare och smeder. Överst på snöskärmen var ofta en mässingstång på stolpar av samma material. Detta slädgaller putsades förstås extra fint till julen.

Det var inte endast sockenborna, som firade julotta i Hille kyrka. Utefter kyrkogårdsmuren stod många gävleekipage uppradade. Åkerikuskarnas upplevelser av ottan begränsades till kyrkklockornas dånande slag, ljusprakten från de stora kyrkfönstren samt i någon mån bruset från kyrkorgeln.

Den gamla seden med kappkörning från julottan minns jag inte, men att de springglada hästarna själva satte god fart för att snabbt komma de varmare hemmaspiltorna är ju givet.

Julottefärderna var en högst väsentlig del av julfirandet i den så gamla, goda tiden och begreppet julstämning, som den tidens människor greps av, kan aldrig nutidsmänniskan riktigt uppleva sedan julen i allt större utsträckning kommersialiserats. Men, tänk om man hade sparat några av kyrkstallarna! Hur mycket hade de inte kunnat berätta.

/ S Forsström

[Hillebygden, Nr. 3, 1989]